

УДК 340.13:342.3

DOI: 10.15587/2523-4153.2020.210869

СУЧАСНИЙ АВТОРИТАРНИЙ РЕЖИМ: ХАРАКТЕРНІ РИСИ І ПРОЯВИ

О. О. Скрипнюк

В статті досліджується сучасний авторитарний режим, розглянуто його характерні риси і прояви. Автором наведена оглядова характеристика сучасних авторитарних режимів. Метою даної статті є визначення сутності та особливостей розвитку авторитарного режиму, як різновиду політичного режиму, а також причин, які призводять до його появи чи утриманні в країні. Зазначається, що авторитарний режим не є еволюційною формою розвитку держави, він завжди є логічним наслідком тих суспільно-політичних процесів, які відбуваються в країні. Відзначено, що авторитарний режим з'являється на тлі зламних процесів, коли політична система держави потребує змін, але ці зміни відбуваються під впливом політичної еліти, а не суспільства, що в свою чергу, дає можливість нам виділити передумови появи авторитарного режиму в державі. Констатовано, що авторитарний режим не є еволюційною формою розвитку держави, він не забезпечує якісну спадкоємність влади, він не здатен запропонувати нові тренди та трансформації суспільного життя в силу неможливості однією особою змінювати власний світогляд підлаштовуючись під соціальні запити, міжнародно-правові та політичні тренди розвитку державотворчих процесів. Зазначено, що більшість авторитарних країн не проголошують, не ідентифікують себе в такий спосіб, а навпаки намагаються позиціонувати себе як країни, що пропагують демократичні цінності. Авторитарний режим як такий не сприймається більшістю країн світу, оскільки характеризується нестабільним, нетранспарентним та непрогнозованим розвитком соціально-економічних та суспільно-політичних процесів. Панування ліберальної демократії в традиціях економічних відносин демонструє тяжіння суспільно-політичних уподобань більшості бізнес-еліт до діяльності в умовах прогнозованих демократичних режимів. Зроблено висновок, що авторитарний режим ґрунтується та тримається на імперативному насадженні тих цінностей, які сприятимуть утриманні влади, а тому домінує державна ідеологія, яка насаджується силами та засобами державної пропаганди. Громадяни позбавлені не тільки реально впливу на формування державної політики, а й інструментів нагляду та контролю над діяльністю державного апарату

Ключові слова: *політичний режим, авторитаризм, авторитарна влада, авторитарний устрій, політична еліта, політичні права і свободи*

Copyright © 2020, O. Skrypniuk.

This is an open access article under the CC BY license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

1. Вступ

Політичний режим є одним із найважливіших атрибутів сучасної держави. Від того який саме режим панує в державі залежить те, яким чином відбуваються суспільно-політичні та соціально-економічні процеси, об'єктивується особливість та повнота реалізації більшості конституційно-правових гарантій розвитку людини і громадянина. Політичний режим це один із елементів існування політичних еліт, від його реалізації залежить характер політичної боротьби. Більшість сучасних держав обрала демократію як парадигму державотворчих процесів та демократичний режим, як основу суспільно-політичного ладу держави.

Натомість існує досить велика кількість країн в яких панує авторитарний режим, який щоправда в загальних рисах історичної еволюції відійшов від концепції тотального абсолютизму та інколи отримує або штучно створює елементи демократизації суспільних процесів. Так чи інакше, але авторитарний режим панує в найбільших за чисельністю населення та площею країнах світу Росії та Китаї, а також Білорусі. Певні авторитарні тенденції присутні в країнах, що входять до європейської співдружності, зокрема в Угорщині та Польщі, що означає необхідність вивчення даного суспільно-політичного феномену. Авторитаризм завжди пов'язаний із політичним лідерством, із особою правителя, його особистісними якостями та досвідом, здатністю приймати вольові рішення та нести відповідальність за їх реалізацію. На рівні суспільної свідомості це дає змогу позбутися суспільству тягаря відповідальності за власний цивілізаційний вибір, що існує та є традиційним в тих державах де було імперське минуле та низький рівень політичної та правової культури. Актуальність вивчення авторитаризму як політико-правового феномену полягає ще й в тому, що в умовах української дійсності існує перманентна агресія Росії, як авторитарної держави по відношенню до України, яка проявляється в тому числі у формі військового протистояння та відкри-

тої агресії. Все це вимагає вивчення та розуміння основних витоків принципів та детермінант існування авторитаризму як політичного режиму.

2. Літературний огляд

Сучасні дослідження такого феномену як авторитаризм головним своїм акцентом мають визначення сутності та публічно-політичної особливості механізмів його реалізації. Зокрема про це йдеться в роботах Х.Лінца «Тоталітарні та авторитарні режими» [1]; В. В. Сухонос «Сутність та функції авторитарного державного режиму в умовах переходу до демократії (теоретико-методологічний аналіз)» [2] та ін.

В. Томахів [3], Г. Шипунов [4], М. Шабанов [5] в своїх роботах основну увагу приділяли теоретичним підходам до визначення в токів та причин появи авторитарного режиму, механізмів його утриманні в державі.

Роботи таких закордонних дослідників як М. Альбертса [6], В. Менальдо [6], Н. Езроу [7], Дж. Ганді [8], Б. Нобл [9] та інших присвячені сучасним проявам та формам авторитаризму, дослідженню сучасних авторитарних режимів та тенденцій їх розвитку в сучасних державах, включаючи елементи гібридного режиму.

Дослідження авторитаризму є ключовим аспектом в працях науковців і мають чітко виражені публічно-політичної особливості механізмів його реалізації.

3. Мета та задачі дослідження

Метою даної статті є визначення сутності та особливостей розвитку авторитарного режиму, як різновиду політичного режиму, а також причин, які призводять до його появи чи утриманні в країні.

Досягнення даної мети розкривається через вирішення таких завдань:

- розкрити сутність та значення авторитарного режиму в якості політичного режиму, в умовах якого реалізується процес управління державою;
- визначити особливості сучасного існування авторитарних режимів в країнах світу;
- дослідити потенційні закономірності чи тренди й розвитку авторитарного режиму в сучасному світі.

4. Авторитаризм як форма політичного управління

Авторитаризм як форма політичного управління являє собою скоріше рудиментарне уявлення суспільства або політичної еліти про можливості функціонування державно-владного механізму, ніж якась еволюційна сучасна модель побудови політичних процесів. Хоча історичний процес еволюції політичних режимів дійсно, на певному етапі, ознаменувався сплеском саме авторитарної форми правління. Вона була характерна в монархіях, оскільки залежить напряму від волі авторитету, від здатності особи чи доволі обмеженого кола представників правлячої, хоча і не домінуючої політичної еліти, організовувати державно-управлінські процеси. Таким чином, що саме ця особа (рідше декілька осіб) є єдиним центром ухвалення політичних рішень та відповідальності за розвиток держави і суспільства.

Авторитарний режим характеризується наявністю ознак, які на сучасному етапі розвитку публічно-політичної думки, в умовах демократизації та лібералізації суспільно-політичних та соціально-економічних процесів в більшості країн світу, можливі та потенційно застосовні лише в окремих архаїчних суспільствах. Ці суспільства знаходяться за межами цивілізаційної еволюції, вони характеризуються наявністю стійких усталених зв'язків «панування-підкорення», модель яких є скоріше національним минулим або традиційним укладом, ніж національним надбанням в процесі розвитку соціуму.

Авторитарний стиль управління напряму формується під тиском та впливом особистісних якостей одного управителя, який на свій розум, свої погляди та у своїй манері організує всі інші суспільні процеси в державі. Цей стиль вибудовує під себе апарат управління та механізм держави, основним призначенням якого є збереження особистої влади та недопущення або жорстке придушення суспільної непокори чи соціальних протестів.

Таким чином, авторитарний режим пов'язаний не з державою чи суспільством. Не з розвитком нації, захистом національних цінностей, а є індивідуальним проявом особистої влади однієї особи, або вузького кола осіб, що займають найвищий щабель в ієрархії правлячої політичної еліти. Некоректно говорити про відсутність такої еліти, оскільки одна особа в принципі не здатна організувати державотворчі процеси. Навіть якщо вона є таким спроможним та авторитетним лідером як А. Гітлер, А. Піночет, Й. Сталін, так чи інакше існувало найближче коло на довіру та підтримку якої ця особа могла спиратися.

Так, на думку С. Кисельова «авторитаризм – це міра свободи держави і свободи індивідів у суспільстві. Такий політичний режим природно притаманний державно організованому суспільству. Зрозуміло, що він заснований на раціональній підтримці вказаної міри. Абсолютизація одного з моментів авторитарного режиму є причиною виникнення інших типів політичного режиму» [Ошибка! Источник ссылки не найден.0, с. 94–95]. Влада за авторитаризму сконцентрована в руках правлячої еліти, виборча система пристосована до рішень виконавчої влади, демократичні принципи не є абсолютною цінністю, значний обсяг влади перебуває в руках силових структур, принципи законності та конституційності практично завжди спотворюються [11, с. 12]. Сучасний авторитаризм на думку П. Роедера є залишковою категорією режиму, що характеризує стан, в якому суспільства змушені вийти з процесу модернізації в результаті їхньої неготовності, у тому числі економічної, до сприйняття та підтримки демократичних структур, які їм були штучно прищеплені. Як тоталітаризм, так і демократія розглядаються як крайні форми розвитку суспільно-політичної думки, тобто в якості ідеальних типів політичної влади в її крайніх проявах, тоді як авторитаризм є категорією, якою позначають режим, що знаходиться на незавершеному етапі свого політичного розвитку [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 82–84]. Таким чином, можна стверджувати, що авторитаризм є певною формою політичного режиму, який увібрав в себе ознаки наведених вище, але не сформувався у власному концепті. На нашу ж думку, сучасний авторитаризм це такий спосіб організації політичного режиму, який зупинився в процесі своєї еволюції на незавершеному етапі, тобто розвиток якого продовжується, але не має чіткого орієнтиру. І таким чином сучасний авторитаризм зосереджений на так званому збиральному типі, беручи окремі інструменти та елементи управління від демократії та тоталітаризму.

М. Шабанов визначає, що особливістю авторитарного режиму завжди виступає персональна влада. «Харизма як джерело легітимності стосується, передусім, політичних лідерів патримонального володіння. Харизматичний лідер стає легітимованим індивідами та суспільством у цілому. Його образ активно підтримується агітаційними та пропагандистськими методами, виступає в якості об'єднуючого та спрямовуючого систему. Проте реальна влада такого лідера може бути суто номінальна по відношенню до його безпосереднього оточення. З лідером ототожнюють політичний режим, державу» [5, с. 162–164]. Авторитаризм характеризується також і тим, що політичні рішення дуже часто ухвалюються без правових підстав. Тобто, нормативні рішення приймаються лише після індивідуальних рішень авторитарного керівництва, наділеного багатьма особистими прерогативами, які дають їм можливість впливати на внутрішню та зовнішню політику [4, с. 330–331].

Хоча на думку В. В. Сухоноса «в умовах авторитарного режиму можливий частковий плюралізм, може бути обмежена кількість партій, профспілок або інших організацій, але лише за умови їхньої підконтрольності автократу або хунті. Тобто може існувати лише імітація багатопартійності, тому що всі наявні партії повинні орієнтуватися на лінію, яку виробила правляча партія, у іншому випадку вони забороняються» [2, с. 34–36]. Таким чином, ми можемо стверджувати, що тоталітаризм своїм джерелом має не лише волю одного лідера чи верхівки правлячої політичної еліти, але й політичні погляди, інтереси та інші ціннісні орієнтири інших політичних інституцій, в тому числі й тих, які мають хоча б умовну незалежність.

Авторитаризм не претендує на політичний контроль за всіма сферами життя суспільства. Забезпечуючи будь-яким шляхом, в тому числі і прямим насильством, політичну владу, авторитарний режим не втручається в ті сфери, що не пов'язані безпосередньо з політикою. Для нього характерне роздержавлення, дератизація економіки, культури, соціальної сфери. І хоча держава може активно впливати на стратегію економічного розвитку і проводити досить активну соціальну політику, механізми ринкового саморегулювання при цьому не руйнуються [7, с.15–17]. Отже, підсумовуючи слід звернути увагу, що сучасний авторитаризм є в певному розумінні доволі еволюційним явищем, а авторитарний політичний режим намагається розвиватися під тиском та з урахуванням суспільних потреб. Хоча такі випадки є поодинокими та несистемними. Аналіз більшості авторитарних країн, демонструє інші тенденції та тренди його практичної реалізації в процесі політичного управління (табл. 1).

Наведене вище, свідчить що більшість авторитарних режимів дійсно засновані на персональній владі. При чому в деяких випадках, як наприклад Сирія, Північна Корея, Куба ця влада є спадковою та передається від лідера до його нащадків, рідних, але зберігається в одній сім'ї. Це не монархічна форма правління, оскільки вона пояснюється існуванням політичної системи та ґрунтується на тому, що суспільство цю політичну систему визнає єдиною можливою.

Таблиця 1

Оглядова характеристика сучасних авторитарних режимів*

Країна	Період встановлення	Основний зміст авторитаризму та правляча група
Ангола	1975 – теперішній час	елітарна верхівка комуністичної партії, пропагує створення комуністичного ладу
Азербайджан	1993 – т.ч.	класичний пострадянський авторитаризм на засадах мусульманської ментальності та мусульманського світо устрою
Білорусія	1994 – т.ч.	А. Лукашенко. Класичний авторитаризм зосереджений на пропагуванні неорадянських неосоціалістичних цінностей
Камерун	1982 – т.ч.	П. Біва. Орієнтується на пропагуванні племінного домінування на засадах соціалістичного устрою
КНР	1949 – т.ч.	домінування комуністичної ідеології та панування найвищої політичної еліти Комуністичної партії Китаю
Куба	1959 – т.ч.	домінування комуністичної ідеології за правління Ф. та Р. Кастро
Єгипет	2014 – т.ч.	військовий авторитаризм
Екваторіальна Гвінея, Еритрея, Конго, Д.Р. Конго, Габон, Руанда, Уганда	1980-ті роки – т.ч.	панування особистої персональної диктатури вождів найбільшого за чисельністю корінного народу країни
Угорщина	2010 – т.ч.	В. Орбан. Авторитаризм заснований на протиставленні особистості та угорської національної ідентичності цінностям ЄС.
Іран	1981 – т.ч.	класичний теократичний авторитаризм
Йорданія, Марокко, Оман, ОАЕ	1980-роки – т.ч.	авторитарні монархії
Казахстан	1991 – т.ч.	Н. Назарбаєв. Авторитарний режим із акцентом на відновлення казахської національної ідентичності та казахської державності.
Північна Корея	1947 – т.ч.	династія Кімів. Побудова соціалізму заснованого на вождізмі
Лаос	1975 – т.ч.	домінування комуністичної ідеології під проводом елітарної верхівки Комуністичної партії Лаосу
Росія	2001 – т.ч.	В.Путін. Авторитаризм заснований на неоміперських амбіціях.
Сирія	1963 – т.ч.	Асадити. Авторитарний режим спрямований на усталення панарабської державності
Таджикистан	1994 – т.ч.	І. Рахмонов. Пострадянський авторитаризм заснований на вождізмі
Туреччина	2003 – т.ч.	Р.Т. Ердоган. Панування ідей мусульманського неоімперіалізму

Примітки: * [6, 8, 9].

При цьому характеризуючи ознаки більшості авторитарних режимів слід зауважити на їх схожості. Вони поєднані наявністю сильною виконавчої влади, що виявляється у її домінації над законодавчою або у наділенні її всіма законодавчими функціями; усталеною практикою ухвалення політичних рішень на основі волі вищого керівництва, а не згідно з існуючою правовою базою [3, с. 339–341]. Х. Лінц в свою чергу акцентує увагу на тому, що авторитаризм ознаменувався відчуженням народу від влади. Практикується звужена або зведена нанівець сфера застосування принципів виборності державних органів і посадових осіб, гласності їх діяльності, підзвітності та підконтрольності їх населенню. При цьому існує значний централізм в керівництві суспільством: відбувається концентрація і централізація влади в руках певної особистості, групи людей або декількох тісно взаємопов'язаних державних (або партійних) органів, рішення яких повинні виконуватися беззаперечно. Владою при авторитаризмі можуть бути абсолютно різні групи: режим може спиратися на олігархію, бюрократію, церкву [1]. Авторитарний режим характеризується придушенням свободи волі, думки та свобідної преси. Відбувається значний тиск на ідеологічну компоненту суспільно-політичного устрою.

5. Результати дослідження

Авторитарний режим не є еволюційною формою розвитку держави, він не забезпечує якісну спадкоємність влади, він не здатен запропонувати нові тренди та трансформації суспільного життя в силу неможливості однією особою змінювати власний світогляд підлаштовуючись під соціальні запити, міжнародно-правові та політичні тренди розвитку державотворчих процесів. Авторитарний режим також не можна вважати спонтанним етапом розвитку держави, він завжди є логічним наслідком тих суспільно-політичних процесів, які відбуваються в країні, він з'являється на тлі зламних процесів, коли політична система держави потребує змін, але ці зміни відбуваються під

впливом політичної еліти, а не суспільства. Разом з тим, політична еліта відчуває ті негативи, які в суспільстві викликає існуюча політична система та реагує на ці запити. В такому розумінні авторитарний режим стає певним компромісом між потребами суспільного розвитку та необхідністю утримання державної влади. Це означає, що ми можемо виділити наступні політичні передумови появи авторитарного режиму в державі:

- усталеність історичних традицій державотворення за умови низького рівня розвитку правової та політичної культури, низької якості суспільної та індивідуальної свідомості, яка характеризується відсутністю можливості здійснення особою політичного вибору;

- низький рівень політичної активності суспільства, домінування класових, групових інтересів та наявність постійного конфлікту між ними, відсутність єдиної системи національних цінностей та трендів національного розвитку, що обумовлює неможливість виділення домінуючої ідеї, яка покладається в підґрунтя державотворчих процесів;

- національна, культурна, конфесійна та інша неоднорідність суспільства, що характеризується наявністю великої кількості різновекторно спрямованих політичних еліт незначних та невеликих за своїм політичним впливом;

- наявність суспільно-політичної кризи або ескалація ризикогенних факторів, які демонструють потенційні ризики політичної нестабільності в суспільстві на тлі чого виникає авторитарна фігура лідера, який здатен змінити та трансформувати систему правління шляхом прийняття на себе політичної відповідальності та реалізації власного політичного потенціалу й волі при ухваленні рішень щодо подальших шляхів розвитку держави;

- наявність безальтернативного лідера політичної еліти, який своїми особистісними якостями здобуває перш за все прихильність як персоналія, а вже згодом отримує необхідний кредит політичної довіри та формує власний політичний рейтинг.

Все це означає, що авторитарний режим управління пов'язаний із особистісними якостями особи, які зазнають певної трансформації під впливом соціально-економічних умов розвитку держави та суспільно-політичного ладу.

За результатами проведеного вище аналізу можна стверджувати, що сучасний авторитаризм отримав певні особливі риси та ознаки, які не були притаманні історично попереднім його формам. Зокрема мова йде про конкретні приклади авторитарних режимів в РФ, Китаї, Білорусії та деяких інших нечисленних сучасних державах. При цьому в кожному конкретному випадку витоки та обґрунтування існування авторитарного політичного режиму відрізняються та/або мають певні особливості, але при цьому можемо виділити загальні тренди, які обумовлюють стабільність існуючих авторитарних режимів:

- національні та ментальні особливості народу, пануючі в суспільстві тренди стабільності, відсутність історичного досвіду державотворення та розвитку національної ідеї в контексті становлення власної державності (Білорусія);

- панування історичного минулого та історичної свідомості в системі національних цінностей, ментальна традиція імперського суспільного устрою та відсутність національної, культурної, релігійної, етнічної однорідності, що межує із ризиками сепаратизму, проявів розвитку національної ідентичності, відродження історичних традицій власної державності у деяких малочислених народів держави (Росія);

- існування неоднорідного суспільства, яке в своїй більшості позбавлено традицій демократизації суспільно-політичних процесів як ворожої негативної концепції світоустрою, що йде в розріз із традиціями суспільно-політичної думки та цінностями, які закладаються в аксіологічну основу формування суспільної свідомості, масової політичної та правової культури (Китай).

Все викладене вище демонструє реальне існування авторитарного режиму, як альтернативи демократичного управління в державах, які не є монархіями, але які тяжіють до відродження свого історичного минулого, хоча в умовах сучасного світу та домінування концепту ліберальної демократії, змушені набувати певних її атрибутів. Ми приходимо до того, що більшість авторитарних країн не проголошують, не ідентифікують себе в такий спосіб, а навпаки намагаються позиціонувати себе як країни, що пропагують демократичні цінності. Так, наприклад, позиціонує себе Білорусія, Росія, але при цьому насправді вони є авторитарними державами із потужним карально-репресивним апаратом та системою пропаганди, яка замінила державну ідеологію.

Це все свідчить про те, що авторитарний режим як такий не сприймається більшістю країн світу, оскільки характеризується нестабільним, нетранспарентним та непрогнозованим розвитком соціально-економічних та суспільно-політичних процесів. Панування ліберальної демократії в традиціях економічних відносин демонструє тяжіння суспільно-політичних уподобань більшості бізнес-еліт до діяльності в умовах прогнозованих демократичних режимів. Баланс політичних та бізнес інтересів не залежить від волі лідера, а укладається в концепцію розвитку держави та суспільства, як еволюційний та поступовий процес.

7. Висновки

1. Авторитаризм – це політичний режим за якого влада концентрується в руках одного лідера (заснована на особистому авторитеті, харизмі та особистісних якостях лідера) або у певної групи політичної еліти (як правило правлячої домінуючої партії) та характеризується значним обмеженням демократичних свобод. Відзначається пануванням жорсткої ієрархії виконавчої гілки влади та її домінування в процесі державного управління над іншими, формуванням еліти персональної підтримки шляхом розставлення на вищі політичні посади близьких до лідера осіб тощо.

2. Сучасні витoki авторитаризму знаходяться переважно в низькому рівні правової та політичної культури суспільства, наявності стійких традицій імперського минулого, домінуванням в системі цивілізаційних цінностей монархічних уподобань. Авторитаризм несумісний з демократією, оскільки його та полягає в утриманні персональної влади, а тому авторитарний режим не є гнучким в контексті реагуванні на суспільні запити та потреби соціально-економічних й суспільно-політичних змін.

3. Авторитарний режим ґрунтується та тримається на імперативному насадженні тих цінностей, які сприятимуть утриманні влади, а тому домінує державна ідеологія, яка насаджується силами та засобами державної пропаганди. Громадяни позбавлені не тільки реального впливу на формування державної політики, а й інструментів нагляду та контролю над діяльністю державного апарату.

Література

1. Линц, Х. (2018). Тоталитарные и авторитарные режимы. Неприкосновенный запас, 4, 16–62.
2. Сухонос, В. В. (2000). Сутність та функції авторитарного державного режиму в умовах переходу до демократії (теоретико-методологічний аналіз). Київ, 185.
3. Томахів, В. (2014). Трансформація політичного режиму в незалежній Україні: загальні тенденції, особливості дефініцій. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє, 19 (1), 336–342.
4. Шипунов, Г. (2014). Авторитарний політичний режим: теоретико-методологічні підходи до визначення. Вісник Львівського університету, 5, 329–338.
5. Шабанов, М. (2017). Патримоніальний політичний режим та його відтворення: системні риси та специфіка. Вісник Львівського університету, 13, 159–165.
6. Albertus, M., Menaldo, V., Simpser, A. (2014). The Political Economy of Autocratic Constitutions, Constitutions in Authoritarian Regimes. Cambridge: Cambridge University Press, 53–82. doi: <http://doi.org/10.1017/cbo9781107252523.006>
7. Ezrow, N. M., Frantz, E. (2011). Dictators and Dictatorships: Understanding Authoritarian Regimes and Their Leaders. Continuum, 214. doi: <http://doi.org/10.5040/9781501300455>
8. Gandhi, J., Noble, B., Svobik, M. (2020). Legislatures and Legislative Politics Without Democracy. Comparative Political Studies, 53 (9), 1359–1379. doi: <http://doi.org/10.1177/0010414020919930>
9. Hong, H., Wong, T.-N. (2020). Authoritarian election as an incentive scheme. Journal of Theoretical Politics, 32 (3), 460–493. doi: <http://doi.org/10.1177/0951629820910563>
10. Кисельов, С. (2003). Міра свободи індивіда в державі. Політичний менеджмент, 9, 92–101.
11. Ротар, Н.; Левенець, Ю., Шаповал, Ю. (Ред.) (2011). Авторитаризм: Політична енциклопедія. Київ: Парламентське видавництво, 628.
12. Roeder, P. G. (2001). The Rejection of Authoritarianism. Postcommunism and the Theory of Democracy. New Jersey: Princeton University Press, 78–96.

Received date 08.06.2020

Accepted date 26.06.2020

Published date 10.07.2020

Скрипнюк Олександр Олександрович, кандидат юридичних наук, Інститут держави і права ім. В. М. Корещького Національної академії наук України, вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, Україна, 01601